JORGE LUIS BORGES • **Yaratan**

İletişim Yayınları, Modern Klasikler, 2011-2012 (2 baskı)
© 2011 İletişim Yayıncılık A. Ş.

El hacedor (1960)
© 1995 María Kodama
Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.
© Önsöz: 2013, James Woodall, new introduction
The Man in the Mirror of the Book. A Life of Jorge Luis Borges
Önsözün hakları Aitken Alexander Associates'ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 1583 • İletişim Klasikleri 68
ISBN-13: 978-975-05-1425-8
© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2014, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYANLAR Bahar Siber, Belce Öztuna, Emrah Serdan
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Hieronymus Bosch, "John The Baptist" (Madrid)
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Çiğdem Hüner
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JORGE LUIS BORGES

Yaratan

El hacedor

ÇEVİRENLER

Peral Bayaz Charum - Ayşe Nihal Akbulut

JAMES WOODALL'UN ÖNSÖZÜYLE

iletişim

JORGE FRANCISCO ISIDORO LUIS BORGES 24 Ağustos 1899'da bütün malvarlığını kaybetmiş, İngiliz asıllı bir ailenin ilk çocuğu olarak Buenos Aires'te doğdu. Babasının edebiyata olan düşkünlüğü, Borges'in çocukluğundan itibaren edebiyata yönelmesine sebep oldu. Küçük yaşta İngilizceyi öğrendi. 1914'te babasının göz ameliyatı sebebiyle ailesiyle yurtdışına çıktı ve Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle, savaş yıllarını yurtdışında geçirmek zorunda kaldı. Cenevre'de Calvin Koleji'ne devam eden Borges burada Almanca, Fransızca ve Latince öğrendi. Bu dönemde sembolizmden etkilendi. 1921'de Buenos Aires'e geri dönen Borges iki yıl sonra ilk kitabını yayımladı. 1931'den itibaren Arjantin'in en önemli edebiyat dergisi *Sur*'da düzenli olarak yazmaya başladı. Babasının ölümünden sonra 1937'de geçimini sağlayabilmek için bir halk kütüphanesinde çalışmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı sırasında iktidardaki Juan Perón'a muhalif duruşu sebebiyle kütüphanedeki işinden uzaklaştırıldı. 1946-1955 yılları arasında para kazanmak için ders vermeye ve yazmaya ağırlık verdi. Düzyazıyla şiiri birleştiren kendine özgü yazım tarzında çok sayıda eser verdi. Juan Perón devrildiğinde Buenos Aires Kütüphanesi'ne müdür oldu. Borges, 1955'te aileden gelen kalıtsal rahatsızlığından dolayı görme yetisini tümüyle kaybetti. Yapıtlarının yazımını annesi, sekreterleri ve arkadaşları devraldığı için uzun metinlerden ziyade kısa öykü ve şiire yöneldi. 1961'de Samuel Beckett'le paylaştığı Formentor Edebiyat Ödülü, Avrupa'da ün kazanmasını sağladı. Şiir, kısa öykü ve denemelerden oluşan eserleri dünya çapında yayımlandı. Borges fantastik öğeleri ağır basan kendine özgü tarzıyla, 20. yüzyılın önemli edebiyatçılarını etkiledi. 14 Haziran 1986'da hayatını kaybetti. İletişim Yayınları tarafından yayımlanan kitapları: *Ficciones* (1998), *Alef* (1998), *Brodie Raporu* (1999), *Alçaklığın Evrensel Tarihi* (1999), *Kum Kitabı* (1999), *Yedi Gece* (1999), *Dantevari Denemeler / Shakespeare'in Belleği* (1999), *Sonsuz Gül* (2002), *Evaristo Carriego* (2002), *Öteki Soruşturmalar* (2005), *Şifre* (2009), *Yaratan* (2011), *Atlas* (2012).

Editörün Notu:

Kitapta yer alan düzyazıların ve "Müze" bölümündeki şiirlerin çevirisi Peral Bayaz Charum'a, diğer şiirlerin çevirisi Ayşe Nihal Akbulut'a aittir.

İÇİNDEKİLER

KRONOLOJİ ... *9*

ÖNSÖZ / James Woodall ... *31*

Leopoldo Lugones'e ... *45*
Yaratan ... *47*
Dreamtigers ... *50*
Diyalog Üzerine Bir Diyalog ... *51*
Tırnaklar ... *52*
Örtülü Aynalar ... *53*
Argumentum Ornithologicum ... *55*
Tutsak ... *56*
Göstermelik ... *58*
Delia Elena San Marco ... *60*
Ölüler Diyaloğu ... *62*
Sahne ... *65*
Bir Sorun ... *66*
Sarı Bir Gül ... *68*
Tanık ... *70*
Martín Fierro ... *72*
Değişimler ... *74*

CERVANTES VE QUIJOTE BENZETMESİ ... 76
CENNET, XXXI, 108 ... 78
SARAY BENZETMESİ ... 80
EVERYTHING AND NOTHING ... 82
RAGNARÖK ... 85
CEHENNEM, I, 32 ... 87
BORGES VE BEN ... 89
ARMAĞANLAR ŞİİRİ ... 91
KUM SAATİ ... 93
SATRANÇ ... 96
AYNALAR ... 98
ELVIRA DE ALVEAR ... 101
SUSANA SOCA ... 103
AY ... 104
YAĞMUR ... 109
CROMWELL'İN ORDULARINDAN
BİR KOMUTAN TASARIMINA YAZILMIŞTIR ... 110
YAŞLI BİR OZANA ... 111
ÖTEKİ KAPLAN ... 112
BLIND PEW ... 114
BİN SEKİZ YÜZ DOKSANLARDAN
BİR GÖRÜNTÜYE GÖNDERME ... 115
ALBAY FRANCISCO BORGES'İN
ÖLÜMÜNE İLİŞKİN (1833-74) ... 116
A. R.'NİN ANISINA ... 117
BORGESLER ... 120
LUIS DE CAMOENS'E ... 121
BİN DOKUZ YÜZ YİRMİLER ... 122
1960'TAN BİR ÖVGÜ ... 123
ARİOSTO VE ARAPLAR ... 125
ANGLOSAKSON DİLBİLGİSİ ÇALIŞMALARINA BAŞLARKEN ... 130
LUKA XXIII ... 132
ADROGUÉ ... 134
ŞİİR SANATI ... 137

MÜZE *139*
BİLİMDE KESİNLİK ÜZERİNE *141*
DÖRTLÜ *142*
SINIRLAR *143*
ŞAİR ÜNÜNÜ İLAN EDİYOR *144*
CÖMERT DÜŞMAN *145*
HERAKLİTUS'UN PİŞMANLIĞI *146*
J. F. K. ANISINA *147*
SONDEYİŞ *148*

CENNET, XXXI, 108

Diodoro Sículo, parçalanmış ve dağılmış bir tanrının hikâyesinden söz ediyor. Kim, hiç değilse bir kerecik olsun, bir günbatımında dolaşırken ya da geçmişinde kalan bir günü kafasında şekillendirmeye çalışırken sonsuz bir şeyler yitirdiğini düşünmemiştir ki.

İnsanoğulları bir yüzü, bir daha kavuşamayacağı bir yüzü yitirmişlerdi ve hepsi Roma'da (Gül'ün altında, düşlenen göksellik) Verónica'nın kefenini görünce inançla: "Hazreti İsa Efendim, gerçek Tanrım, demek böyleydi yüzün?" diye fısıldayan o haç yolcusu olmak istiyordu.

Bir yol üzerinde taş bir yüz var, üzerindeki yazıtta şöyle diyor: *Jaén'in Tanrısının Kutsal Yüzü'nün gerçek Resmi*; nasıl olduğunu gerçekten bilebilsek benzetmelerin sırrına sahip olabilir, böylece marangozun oğlunun aynı zamanda Tanrı'nın oğlu olup olmadığını bilebiliriz.

Pavlus o yüzü, onu mahveden bir ışık olarak gördü¸ Yuhanna ise tüm gücüyle parlayan bir güneş olarak; birçok kez durgun ışıkla sarmalanan Teresa de Jesus hiçbir zaman gözlerinin rengini kesin olarak belirleyemedi.

Bu yüz hatlarını, tıpkı büyülü bir sayının yok olması gibi, ya da kaleydoskoptaki bir imgeyi bir daha görememek üzere yitirdiğimiz gibi yitirdik. Görebilir ve görmemezlikten gelebiliriz. Belki de metrodaki bir Yahudi'nin profili İsa'nın profilidir; herhangi bir veznede bize para veren eller belki de bir gün çarmıha çivi çakmış askerin elleridir.

Belki de çarmıha gerilenin yüz hatlarından biri, bütün aynalardan bizi gözetliyordur; belki de o yüz herkes Tanrı olsun diye silindi.

Kim bilir o yüzü, bu gece düşlerin labirentinde görüp yarın uyandığımızda belki de hatırlamayız.

SARAY BENZETMESİ

O gün, Sarı İmparator şaire sarayını gösterdi. Yavaş yavaş ilk batı teraslarını arkalarında bıraktılar, teraslar bir amfi tiyatronun bitip tükenmek bilmeyen sıraları gibi metal aynaları ve ardıç ağacından karmaşık çitleri bir labirenti andıran bir bahçeye ya da cennete uzanıyorlardı. Güle söyleye bu labirente daldılar; ilk başta sanki kendilerini bir oyuna kaptırmış gibiydiler, ama sonra endişelerini bastıramadılar, çünkü labirentin dümdüz görünen yolları çok hafif ama sürekli kıvrılarak gizliden gizleye bir daire oluşturuyordu. Gece yarısına doğru, gezegenleri gözlemlemek ve tam zamanında bir kaplumbağanın feda edilmesi, büyülü duygusu veren bu bölgeden uzaklaşmalarına neden oldu, ama sonuna dek onların peşini bırakmayan kaybolmuşluk duygusundan bütünüyle kurtulamadılar. Daha sonra odalardan, avlulardan, kütüphanelerden ve bir su saati olan altıgen bir salondan geçtiler. Ve bir sabah, bir kuleden taştan bir adam gördüler, ama adam sonra bir daha hiç görünmemek üzere kayboldu. Sandal ağacından yapılmış kanolara binip göz kamaştırıcı nehirleri, ya da tek bir nehri geçtiler. İmparatorluk erkanı geçerken insan-

lar saygıyla yerlere kadar eğiliyordu. Bir gün bir adaya geldiler. Adadakilerden biri Göklerin Oğlu'nu daha önce hiç görmemiş olduğu için selam vermedi ve cellat, adamın kafasını kesmek zorunda kaldı. Simsiyah saçlar, karanlık danslar ve acayip altın maskeler umursamazlıkla gözlerini gördüler. Gerçek düşlere karışıyordu, daha doğrusu gerçek, düşün görüntülerinden biriydi. Yeryüzünün bahçeler, sular, görkemli yapılar ve biçimlerden başka bir şey olması imkânsız gibi görünüyordu. Yüz adımda bir, gökyüzüne bir kule yükseliyordu; bakanlara hepsi tıpatıp aynı renkmişler gibi geliyordu ama ilki sarıydı, sonuncusu ise kızıldı, renk tonları arasındaki fark o kadar ince ve öylesine çoktu ki.

Sondan bir önceki kulenin dibinde şair (herkesin gözlerini kamaştıran gösterilere uzak gibi görünüyordu) bugün adından ayıramadığımız ve en ince tarihçilere göre ona ölümsüzlüğü ve ölümü kazandıran kısa yapıtı okudu. Yazılı metin kayıp; kimileri tek bir dize olduğunu söylüyor, kimileri ise sadece bir kelime. Doğru olan, inanılmaz olan, o koskocaman sarayın tastamam ve tüm ayrıntılarıyla bu şiirde olması, tek tek her ünlü porselen ve her porselendeki her resim, karanlıklar ve günbatımının aydınlığı, anlı şanlı ölümlü hanedanların bütün mutlu ve mutsuz anları, sarayda yaşayan tanrılar ve ejderhaların geçmişi, hepsi bu şiirdeydi. Herkes susmuştu, İmparator şöyle haykırdı: "Sarayı yerle bir ettin!" ve celladın çelik kılıcı şairin yaşamını söndürdü.

Başkaları hikâyeyi başka türlü anlatıyor. Yeryüzünde birbirinin tıpatıp aynısı iki şey olamaz; (diyorlar ki) şairin şiiri okuması sarayın yok olması için yeterli oldu, saray son hecede son buldu, yok oldu. Bu tür söylenceler edebi kurgular olmaktan öteye gitmiyor elbette. Şair, İmparator'un kölesiydi, köle olarak öldü. Yapıtı unutuldu çünkü unutulmayı hak ediyordu; soyundan gelenler hâlâ evrenin sözlerini arıyorlar, bulamayacaklar.